

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДОРАДНИЦТВА В УКРАЇНІ

Недбалюк О.О., асистент

Вінницький державний аграрний університет

Дорадництво в Україні – це суспільне явище, яке має на меті сприяти відродженню сільського господарства та його стабільному прибутковому розвитку на основі специфічних методів формування нового селянина з новим типом економічного мислення, новою ринковою мотивацією і поведінкою та надає можливість цим ключовим факторам прогресу формувати нове сільськогосподарське виробництво і нове село.

Вступ. У більшості країн світу з розвинутим сільським господарством дорадчі служби мають багатолітню історію і різняться лише підходами до реалізації своєї головної мети – служити товаровиробникам для задоволення їхніх потреб.

В Україні у нинішній час дорадча діяльність особливо необхідна для фермерів, індивідуальних товаровиробників та власників дачних і присадибних ділянок. Адже ця категорія дрібних товаровиробників, на відміну від великих сільськогосподарських підприємств, не має змоги утримувати у своїх господарствах кваліфікованих фахівців з різних напрямів господарювання. Фермери, індивідуальні власники землі, особливо ті, які не мають відповідної сільськогосподарської освіти, потребують допомоги в освоєнні передових технологій вирощування сільськогосподарських культур, веденні тваринництва, методів прибуткового господарювання тощо.

Серед інших важелів державної аграрної політики України дорадництво посідає одне з провідних місць, хоча і є нині чи не наймолодшим інструментом, ще малосформованим з точки зору теорії, методології, методики та організаційної структури.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. На необхідності консультування сільського населення з питань ведення ефективного господарювання було зазначено ще в 1920 роках відомим вченим-економістом А.В. Чайновим. Основні положення інформаційно-консультаційної (дорадчої) діяльності відображено в наукових працях О.М. Бородіної, Е.І. Вересневої, Р.М. Шмідта, М.Л. Гриценко, Г.М. Демішкевича, М.Ф. Кропивко, В.М. Кошелева.

Постановка завдання. Проблема, яка сьогодні існує в дорадництві в Україні, полягає в тому, що в різних областях дорадчі служби створювались за підтримки різних міжнародних проектів і, відповідно, при цьому використовувались різні моделі цих служб та закладались різне розуміння ролі і місця дорадництва.

Для розвитку сільського господарства України в сучасних умовах дуже важливу роль відіграє розвиток приватного сектору. До критеріїв, що характеризують приватний сектор господарювання відносяться відносини власності та характер їх юридичного оформлення, система та стиль управління,

система прийняття рішень та відповідальність за виконання рішень, схема розподілу прибутків від діяльності та ін.

На сьогодні в науці приватну власність трактують дwoяко, в одних випадках це є колективна (корпоративна) власність, в інших одноосібна власність. І якщо з одноосібною власністю та з сімейною власністю усе ясно, то корпоративну власність в окремих випадках не можна трактувати як приватну. Також на сьогодні ще не розроблено ще систему науково обґрунтованих універсальних критеріїв для однозначного відмежування приватного сектора від неприватного. Тому, орієнтуються на систему прийняття рішень, що існує в конкретному підприємстві, такий підхід дає відповідь на питання, однак він має переважно суб'єктивний характер. Щодо сільського господарства України, то все це зараз ускладнено факторами невизначеності та діями людей на місцевому рівні. Перш за все це стосується реформованих колгоспів. Частина з них юридично є приватною формою господарювання, але насправді старі методи управління і відносини залишаються незмінними, діяльність базується не на відносинах власності, а на орендних відносинах, що не дозволяє віднести їх до приватного сектору господарювання повною мірою. Іншу частину реформованих колгоспів за їх юридичним статусом важко віднести до приватних господарств, в той же час практика господарювання в них відповідає критеріям приватної власності, тобто використовуються нові для України методи господарювання, є чітка і прозора система прийняття рішень та відповідальність за результати. Саме такі господарства є типовими комерційними фермами, що існують в сільському господарстві країн з розвиненою ринковою економікою.

Сімейний тип господарювання в Україні на перший погляд повністю відповідає критеріям приватної власності, однак невизначеність із земельними відносинами все ускладнює. Так, земля, яку використовують фермери, перебуває в оренді. Приватні фермери ще й до сьогодні не впевнені в своєму приватному статусі і відповідно, і тому досить обережно ставляться до розширення своїх господарств.

В Україні на сьогодні практично кожна сім'я має у своєму володінні присадибну ділянку розміром біля 0,5 га. Ці ділянки використовуються для вирощування сільськогосподарської продукції, однак розміри цих ділянок невеликі. А їх основне значення полягає в тому, що ефективне використання цих ділянок дозволяє сільському населенню швидше адаптуватися до ринкового середовища.

Також однією із важливих особливостей середовища України є державна політика розвитку сільського господарства та розуміння центральним та місцевими урядами значення, ролі та призначення дорадчої служби як механізму проведення державної політики розвитку сільського господарства.

Дорадча діяльність як один із специфічних організаційних інструментів державної аграрної політики, використовується лише в умовах дії ринкових механізмів та повної демократизації виробничої діяльності і приватної власності. У більш конкретному визначенні вона, як інструмент аграрної політики, забезпечує розвиток прибутковості та конкурентоздатності аграр-

ного сектора й комплексного розвитку сільських територій через надання сприяння сільським товаровиробникам і сільському населенню у прийнятті ними обґрунтованих рішень щодо прогресивних змін у системі господарювання через підвищення рівня знань та практичних навичок, забезпечення найновішою інтегрованою інформацією, демонстраційними показами, індивідуальними практичними консультаціями й порадами.

При здійсненні діяльності дорадчої служби важливо також враховувати ще один аспект даної діяльності. В країнах з розвинутою економікою дорадча служба початково виникла як ініціатива сільського населення та представників системи освіти, яка потім уже розвинулась в один із важливих напрямків державної політики. Для України ж обслуговування сільського населення через дорадчу службу є принципово новим видом діяльності. Уся робота служби сприймається як зміна і як щось таке, що принципово відмінне від прийнятої системи уявлень сільського населення. В цьому є як позитивні, так і негативні сторони.

Результати. Отже, надзвичайно важливо усвідомити, що в центрі дорадництва стоїть селянин, сільський виробник, а суть дорадчої діяльності полягає в підвищенні спроможності його приймати свої власні управлінські рішення, економічно виважені на основі нових методичних підходів, прив'язані до місця й ситуації. Ці рішення може приймати тільки сам виробник, базуватися вони повинні лише на його потребах, запитах та індивідуальних особливостях господарства. Отже, формується принципово новий мотиваційний механізм.

Також слід також зрозуміти, що дорадча діяльність в своїй основі має індивідуальний підхід до кожного окремого селянина. У цьому разі варто орієнтувати дорадництво на те, щоб воно здійснювало тільки ті зміни в методах господарювання та в соціально-економічній поведінці сільськогосподарських товаровиробників і сільського населення, які можуть допомогти їм краще досягти особистих цілей. При дорадництві виробники вільні в тому, виконувати або ігнорувати рекомендації співробітників дорадчої служби, вони вільні в самостійному прийнятті своїх власних рішень.

Підхід до організації дорадчої діяльності, який базується на спонуканні виробника до прийняття ним самостійно економічно обґрунтованих рішень, принципово важливий через такі особливості:

По-перше, дає змогу адаптувати пропозиції дорадника та відпрацьовані можливі рішення до місцевої агро кліматичної й соціальної ситуації, а також ресурсів, цілей та інтересів самого виробника і потреб ринку.

По-друге, виробники виконуватимуть свою роботу якнайкраще, коли вони прийняли рішення самі виходячи зі свого власного розуміння та потреб, ніж тоді, коли виконують рішення, прийняте за них співробітником дорадчої служби. Отже, їхні власні рішення будуть краще реалізовані, а мотивація сільської праці переходить на якісно новий рівень.

По-третє, саме виробники, а не спеціалісти дорадчої служби, матимуть справу з наслідками від прийняття та реалізації рішення, наприклад, якщо погодні умови або ціни, або будь-які інші обставини призведуть до результатів,

відмінних від очікуваних.

Дорадча діяльність не може базуватися на будь-яких впливах примусового характеру відносно виробника. Якщо з точки зору держави така потреба виникає, то у цьому випадку слід використовувати інші інструменти державної політики, а не сільськогосподарську дорадчу службу, наприклад, законодавчо-нормативні акти, субсидії і штрафи або цінові міри. Тоді дорадча служба може тільки проінформувати виробників про інструменти державної політики і причини їх застосування.

Із сказаного зрозуміло, що дорадча діяльність лежить не в площині безпосередньої організації ведення сільськогосподарського виробництва. Об'єктом його діяльності є селянин, його психіка, поведінка і тип мислення, а не впровадження наукових досягнень у виробництво чи розвиток рослинництва, тваринництва, удосконалення сільськогосподарської техніки, чи реалізація сільськогосподарської продукції. Для виконання цих важливих завдань існують інші складові ринкової інфраструктури.

Дорадництво, як нове суспільне явище, яке має на меті відродити сільське господарство та забезпечити його стабільний прибутковий розвиток, діє специфічними методами, формуючи нового селянина з новим типом економічного мислення, новою ринковою мотивацією та поведінкою, дає змогу цим ключовим факторам прогресу створювати нове сільськогосподарське виробництво й нове село.

Тобто, сільськогосподарський дорадник не науковець, що впроваджує досягнення науково-технічного прогресу у виробництво, і не виробничник-технолог, який консулює виробника з питань суворого дотримання технологій тощо, а більшою мірою соціальний спеціаліст. Суспільна спрямованість та соціальний характер його діяльності є найважливішою і найбільш істотно відмінною ознакою дорадництва від загально прийнятого розуміння інформаційно-консультаційного обслуговування чи консалтингу.

Висновки. Отже, суть дорадчої діяльності базується на таких методологічних основах:

- використання специфічних методів такого спонукання: підвищення рівня знань і практичних навичок на основі активних методів навчання; забезпечення найновішою інтегрованою інформацією з різних сфер буття; індивідуальними практичними консультаціями, показами, порадами;
- досягнення результату через процес активного пізнання, зміни свідомості та усталених методів господарювання;
- практичне поєднання інтересів держави та сільського виробника в забезпеченні стабільності у сільській місцевості на основі дійсної (а не декларованої) пріоритетності потреб й інтересів останнього;
- забезпечення дійсної економічної свободи вибору для виробника при кваліфікованій підтримці та супроводженні власного вибору;
- спонукання виробника до прийняття та реалізації ним самостійно економічно обґрунтованих рішень;
- залучення інтелектуального потенціалу села, підвищення загального рівня знань сільського населення, принципова зміна в мотивації виробничої

діяльності у сільськогосподарській сфері.

У науковому розумінні дорадча діяльність базується на становленні принципово нових для України організаційно-правових та управлінських відносин – відносин дорадництва, суспільних у своїй основі, спрямованих на розвиток селянина та залучення його творчого потенціалу.

У практичному плані слід одначе зазначити, що дорадництво може лише обмежено впливати на розвиток прибутковості сільського господарства. Без активного використання комплексу інших державних і недержавних важелів та інструментів впливу на сільськогосподарську ефективність, наприклад, інвестицій, кредитного забезпечення, аграрної науки, добре функціонуючої системи постачання добривами, насінням й іншими засобами виробництва, системи збуту і переробки сільськогосподарської продукції досягти стабільності практично неможливо.

Охарактеризовані середовища для здійснення діяльності дорадчою службою в Україні вимагають особливої уваги при адаптації універсальних і міжнародно прийнятих стандартів роботи дорадчої служби в специфічних умовах України.

Підсумовуючи, можна сказати, що організаційна структура дорадчої служби дозволяє оперативно та ефективно надавати жителям села дорадчі послуги. Дана структура консервативна лише певною мірою, в процесі роботи вона досить динамічна, знаходиться в процесі постійного вдосконалення та пристосування до реалій сучасності.

Література:

1. Бородіна О.М. Сільськогосподарське дорадництво та проблеми його кадрового забезпечення. - К.: ІАЕ, 2001. - 72с.
2. Брок Л., Лоянич Г., Ямковенко В., Серета Л. Особливості становлення та організація роботи аграрної дорадчої служби, створеної на базі університету, як системи освіти дорослих: Становлення сільськогосподарських дорадчих служб в Україні / За ред. Р. Шмідта. - К., 2002. - С. 37-43.
3. Информационно-консультационная деятельность в АПК России // Экономика сельского хозяйства России. - 2000. - № 2. - С. 21.
4. Кропивко М.Ф. Інформаційне забезпечення аграрних перетворень //Сучасна аграрна політика: проблеми становлення.- К., 1996. - С. 629- 655.
5. Положення про реєстр сільськогосподарських дорадчих служб від 3 липня 2006 р.// Кабінет Міністрів України.- 2006. - 4 липня. - №897.
6. Недбалюк О.П. Програми розвитку сільської місцевості як теорія, методологія і практика діяльності дорадчих служб в США. – Вінниця: Видавництво Вінницької громадської організації “Поділля-2000”, 2005.-160с.
7. Чайнов А.В. Крестьянское хозяйство: Избранные труды / Л.И. Абалкин й др. - М.: Экономика, 1989.- 492с.